

INTERVJU SA DŽAFEROM PECIJEM

Stari Trg | Datum: 21. oktobar, 2020.

Trajanje: 72 minuta

Prisutni:

1. Džafer Peci (Intervjuisani)
2. Anita Susuri (Intervjuer)
3. Korab Krasnići (Intervjuer)
4. Renea Begoli (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[ ] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi Deo

Anita Susuri: Gospodine Džafere ako možete da se predstavite i da nam kažete nešto o vašem poreklu, vašoj porodici?

Džafir Peci: Da, ja sam Džafir Peci. Rođen sam 12. 5. 1958. u selu Boljetin u jednoj siromašnoj porodici kao sve druge porodice tamo. Osnovnu školu sam završio u Boljetinu. Četiri godine sam završio u Isa Boljetinovoju¹ kuli. Bila je škola, onda su napravili još jednu školu, ali šta je najvažnije osam godina smo završili u Boljetinu. Gimnaziju sam tada nastavio u Mitrovici i Tehnički fakultet, Rudarski smer smo... završio sam u Mitrovici gde sam i diplomirao u Mitrovici.

Rekoh da smo bili siromašna porodica. Deda tada niti je radio niti imao penziju, tata je imao jako malu penziju. Mi smo se školovali u jako teškim uslovima. Deda u to vreme nije bio toliki radnik oko kuće, ali što se tiče ratovanja za Kosovo deda je uvek bio tamo, tamo je bio. Od kad je bio vojnik, Bajram Curov vojnik, onda i sa Azemom Bejtom². Kad se Azem Bejtova pesma peva pominje se i moj deda. Onda su ratovali zajedno sa Ahmetom Selacijem, Boljetin i Žarža su prvi počeli sa puškom protiv Draže Mihajlovića u Žirovnici i u Valću i nastavili su ovamo oslobodili su Novi Pazar i nastavili su do takozvanog Đorđevog stuba i ušli u Rašku. U Raškoj im nisu dopustili da uđu i vratili su se ovamo. Borili su se protiv partizana četiri godine. Četiri godine su bili u šumi, po bunkerima, borili su se u mejdanu po Šalji protiv partizana.

Pitao sam ga: “Deda zašto ste ratovali?” Reкао je: “Borili smo se da svi Albanci žive u jednoj državi. Ali tad”, rekao je: “naš rat nije imao ko da odbrani na stolu, onda su nas nazvali baliste i nije nam niko pomogao onda smo se rasturili. Naš rat se zaboravio”. Ovim hoću da kažem da su ratovali generacijama, patili su, bili su progonjeni samo da bi Kosovo bilo slobodno, da ne bude na rukama Srba, Srbije. Sve vreme je ratovao.

¹ Isa Boljetini (alb. Isa Boletini; Boljetin, kod Zvečana, 15. januar 1864 — Podgorica, 23. januar 1916) bio je albanska nacionalna figura, jedan od vođa Albanskog ustanka 1910. godine u Kosovskom vilajetu i glavna figura albanske borbe protiv Osmanskog carstva, Kraljevine Srbije i Kraljevine Crne Gore.

² Azem Bejta (10. decembar 1889 - 15. jul 1924), poznatiji kao Azem Galjica, bio je albanski nacionalista i pobunjenik koji se borio za ujedinjenje Kosova sa Albanijom.

Posle rata nije hteo da se zaposli. Kad smo mu rekli, kad su mu rekli: “Ćerime”, bio je Ćerim Peci, “Ćerime, vidi bre, uzmi neku pomoć, neku pomoć”, tada su mu rekli. “Ne”, rekao je: “ne želim. Ratovao sam protiv njih, nisam ih priznao kao državu, ni sad ih ne priznajem kao državu i dok se Kosovo ne osloboditi to... Ovo nije moja država, ni moja moć”. I nije hteo, ni kod doktora nismo mogli da ga vodimo. “Ne želim ni njihov novac ni lekove”. Mi posle, nakon što smo završio fakultet, diplomirao sam 6. maja 1983. i 6. juna 1983. sam počeo da radim u Starom Trgu kao diplomirani inženjer rudarstva.

Anita Susuri: Pre nego što nastavimo tu hoću da vas pitam u vezi detinjstva. Vaš otac, da li je on bio rudar ili se bavio...

Džafer Peci: Ne, otac nije bio rudar, bio je radnik u jednoj organizaciji tada su je zvali “Šperploča”, tako se zvala. Imali su super niske plate, da nismo mogli da obezbedimo ni hranu. Onda se to zavtorilo, otpustili su ih u obaveznoj penziji. Tada je bila prva kategorija, druga kategorija penzije, on je bio u trećoj kategoriji, dakle skoro da nije imao ništa i tako. Živeli smo u Boljetinu, obrađivali zemlju, angažovali smo se, pomagali smo ocu, išli smo u školu i obrađivali zemlju samo kako bi obstali.

Korab Krasnići: Koliko ste braća i sestara bili?

Džafer Peci: Da. bili smo tri brata i jedna sestra. Treći brat je završio Geološki fakultet. Drugi brat nije završio, samo srednju školu, i živi u Holandiji. A mi smo ovde, nismo u Boljetinu, tu u Iliridi živimo, ali često idemo, idemo u Boljetinu, idemo često. Sada su se stvorili uslovi, naša moć, naša vlada, naši ljudi se stvorili uslove u Boljetinu. Od tri-četiri mesta možeš ići, sve je asfaltirano, imaš vodovod, struju i uslovi su jako dobri za ljude, koji su i počeli polako da okrenu glavu prema tamo.

Korab Krasnići: Odakle ti je bila majka?

Džafer Peci: Majka mi je bila iz Vinarca. Vinarce je malo prema smeru jezera {pokazuje rukama} Gazivode, Vinarce tu, a Čabra je ovamo u onom delu tamo.

Anita Susuri: Interesantno mi je to što ste rekli da je škola bila u kuli Isa Boljetinija. Da li se sećate kako ste išli i kakva je bila ta kula? Kakva je bila nastava?

Džafer Peci: Generacije su i ranije učile u kuli Isa Boljetinija, u današnjoj kuli. Imali smo adaptirane učionice i tu vreme su bile samo četiri godine u Boljetinu, do četvrtog razreda onda su peti razred nastavljali u Mitrovici. Imali smo sreću da budemo prva generacija tu kad su sredili školu i kad su doneli odluku da tu bude osmogodišnja škola u Boljetinu i to je bila jedna pomoć za Boljetin, Žaržu i Lipu. Ta tri sela su slala učenike u toj školi.

Anita Susuri: Da li je to bila prava kula? Mislim kakve su bile učionice?

Džafer Peci: Ova današnja kula, kako su imali one sobe, muška soba, druga soba, kuća, tu su sredili učionice, tu smo učili i to tu. Onda kad se sredila prva škola mi smo prošli tamo i ta današnja kula je zauvek ostala.

Korab Krasnići: Tu imate jedan manastir, pravoslavni manastir. Kakvi su vam bili odnosi? Da li je bilo Srba u Boljetinu?

Džafer Peci: Ne smem da pričam jer snimamo (smeši se). Nismo im smetali, nismo im smetali, nismo im naškodili, poštovali smo ih i poštovali smo ih više nego što treba i više nego što su zaslužili. Govorim s punom odgovornošću i sad to poštovanje, to veliko poštovanje se nama vratilo, polako su nam se osvetili kako su nam se osvetili tad sve do zadnjeg rata sad od... Srbi, rekao sam i jednoj delegaciji amerikanaca ovde, Srbi najmanje koriste crkve za verske obrede, najviše ih koriste za organizacije protiv drugih naroda. Iz te crkve u Boljetinu su dolazile policijske ekspedicije tu i iz tog mesta su počeli da idu po kućama u Boljetinu, u Žarži i maltretirali su ljude. Tu su policiji davali informacije gde su ljudi skriveni, gde su i našli 12-13 ljudi iz Žarže po masovnim grobnicama.

Dakle, crkva je igrala jako destruktivnu ulogu, za okolinu, za tu okolinu. I čudno je, policija je tu dolazila, crkva ima tako dobru poziciju da se iz nje vidi cela Šalja ili pola Šalje, sve je videla, sve su mogli da posmatraju, mogli su da ih prate. Ta crkva, oni kažu i promene svako odredište, jer ta crkva nije manastir. Ta se crkva izgradila negde 1850-60. Godina a oni kažu da je iz XV veka, oni kažu da je iz XV veka. A mi znamo jer je govorio moj deda i starci tog mesta, i crkva se izgradila u vreme oca Isa Boljetina i kako oni znaju da izdaju svakog rekli su mu: "Izgradićemo ovde, čuvaće nam on tu ne služi nam nizašta". Onda kad je ojačala moć Srbije proširilo se na štetu Boljetinove zemlje, na štetu Boljetinove zemlje i na štetu svih se proširila ta crkva. Danas ima svoje zemljište kao manastir XV veka, što to nema veze sa nikakvom realnošću. 1850-60 se tu izgradila ta crkva kao mesto sa pola ari zemljišta i ostala je tu na tom mestu i onda se proširila i danas je svašta uradila.

[Ovde se intervju prekida]

Anita Susuri: Vi ste mi rekli u međuvremenu da su u Boljetinu našli nekoliko kovanica, artefakti koji su ostali.

Džafer Peci: Da, verovatno je selo Boljetin vrlo staro naselje, istorijsko je naselje i kako su nam prosledili naše dede, na dva mesta u Boljetinu su našli lire, skrivene dukate. Na tom mestu su našli tri bureta sa lirama, na jednom mestu su našli dva ćupa, ono veliko glineno posuđe. I dan danas ta mesta nisu zatvorena, to su kao jame koje može svako posetiti, može svako da ide i potvrdi da je tu bilo neko naselje tada. Bilo je zemljanih posuda, bilo je maltera, bilo je pečenih crepova, jakih, dobrih, i kažu da je tu oduvek bilo naselja. Ali onda sigurno zbog raznih ratova, prilivi ljudi, udaljili su se tamo, ti ljudi više nisu, nestali su, nisu se vratili i to mesto je ostalo, sad je ostalo prazno.

U Boljetinu i Žarži smo došli iz Isnića. Iz Isnića smo došli i prešli smo ta mesta i dan danas smo u tim mestima. Bili smo u Boljetinu, Žarži, uvek smo bili na granici sa Srbima. Uvek je bilo problema. Od kad se formirala srpska vladavina, oni su uvek vršili pritisak, vršili su pritisak, pravili su probleme po tim mestima tamo. I uvek kada je počeo rat protiv četnika i Draže Mihajlovića, rat su tu prvi počeli Boljetin i Žarža. Onda je stigao i front i ljudi iz Drenice, pridružili su se Šabanu Poluži³ i oslobodili [Novi] Pazar, prošli su Pazar i pratili vojsku Draže Mihailovića do Raške.

Onda im nisu dozvolili da idu dalje i morali su da se vrate nazad. Ali glavni cilj je bio, jer je moto Draže Mihailovića bio: “Da uđemo na Kosovo i oni koji su stariji od desert godina da ubijemo sve, a oni koji su mlađi od desert godina da ih uzmemo u Srbiji i da asimiliramo te ljude”.

[Ovde se intervju prekida]

Anita Susuri: Pričali ste o ćupovima i bila je jedna interesantna priča o porodicama koje su uzele te kovanice.

Džafer Peci: Ne neću o tome jer je to samo legenda o kojoj nisam siguran.

Anita Susuri: Dobro legenda, nema veze to je nešto što je izašlo iz naroda.

Džafer Peci: Ne neću o tome, neću o tome.

Anita Susuri: U redu, onda nastavljamo. Srednju školu, Rekli ste da postoji kula i tamo ste išli u školu. Gde ste nastavili srednju školu?

Džafer Peci: Ponoviću još jednom, gimnaziju sam završio u Mitrovici. Gimnazija se tada zvala “Silvira Tomazini”. Dok sam završio Rudarsko-metalurški fakultet, Rudarsku granu u Mitrovici, zbog nedostatka uslova nisam mogao da odem u Prištinu jer sam želeo da studiram medicinu. Ne znam da li sam dobro učinio, ali uslovi su bili veoma teški.

Anita Susuri: Recite mi kako ste putovali do Mitrovice.

Džafer Peci: Iz Boljetina smo išli Ibarskom magistralom. Bilo je to oko šest kilometara nizbrdo od Boljetina. Tamo smo čekali autobus. Imali smo mesečnu karticu koju nam je obezbedila naša porodica i išli smo u školu i na fakultet, ja sam uvek putovao. Zbog nedostatka uslova uvek sam morao da putujem.

---

³ Šaban Mustafa Kastrati (alb. Shaban (Mustafë) Kastrati - Polluzha) (Godance, Drenica, 1871 — Trstenik, 21. februar 1945), u narodu poznat i kao Šaban Poluža je bio jedan od vođa organizacije “Bali Kombetar” na Kosovu u toku Drugog svetskog rata.

Anita Susuri: Kakav je bio život tokom srednje škole?

Džafer Peci: Pa, tada normalno u to vreme smo imali sve albanske profesore. Imali smo dobre profesore, dobro su obnjašnjavali, trudili su se da nam pod svaki uslov daju znanje. Trudili su se oko nas kao da smo njihova deca. I većina od nas su učili, većina tih generacija je završila fakultet, većina se zaposlila, ali većina su i zbog tadašnjih uslova izašli vani, po drugim državama. Bila je dobra škola, okupljala je dobre učenike, a učenici te škole su uvek završavali fakultet.

Anita Susuri: Kakva je bila Mitrovica u to vreme?

Džafer Peci: Pa kao prvo u to vreme je Mitrovica bila ujedinjena i nije bila toliko izgrađena, nijedno selo nije imalo put, nije bilo vodovoda. Da bi ljudi išli u školu ili na posao uvek su morali da putuju, ne selo više neko manje ali uvek si morao da hodaš dok stigne autobus da te odvede do škole ili posla. Dakle, i leti i zimi su putovali i uslovi su bili teški.

Anita Susuri: Da li ste imali gde da izlazite ili neka društvena ili kulturna organizacija?

Džafer Peci: Pa ne znam, za nas iz sela je veći problem bio da učimo i posle toga kako da stignemo autobus. Trebao sam prvi da izađem iz časa kako bi stigao poslednji autobus i otišao. A ko je bio iz grada izlazili su uveče da šetaju, šetali su tu je bio jedan trg kod Ibarskog mosta. Tu su šetali do desert, jedanaest i onda su se ljudi razišli, otišli su po svojim kućama. Nije bilo nečeg više, nije bilo nečeg više od te šetnje.

Anita Susuri: Rekli ste mi da ste, dok ste bili student, pa se poslednjih godina desila demonstracija '81. I da ste učestvovali sa svojim ocem. Možete li mi reći nešto više o tome?

Džafer Peci: Da, svaki čovek, svako je pričao čak i po sobama na selima, i starci su pričali o tome i oni koji su bili malo mlađi. Uvek se pričalo o oslobođenju Kosova, slobodi kosovskog naroda, o Kosovu, da Kosovo vode Albanci, da ga razvijaju Albanci. Uvek se o tome pričalo i imali smo taj osećaj da treba nešto uraditi. Mnogo toga nismo znali, ali svako mora biti domaćin svoje kuće na svojoj otadžbini. Nikada ni tada nisu tentirali da kaću: "Hoću da budem domaćin u njihovoj teritoriji, nego da budem domaćin u svojoj teritoriji" i uticalo je to šta su ljudi ranije doživeli i znači svi smo porasli sa tom idejom.

Znali smo da će doći do toga da se nešto desi, počele su demonstracije '81. u proleće i sad kao što su svi ljudi učestvovali u demonstracijama i ja sam sa mojim ocem bio na demonstracijama. To je bilo 4. aprila u Mitrovici. Bilo je tenkova, autobliordova, policije na sve strane, to je bilo tokom demonstracija. Zašto? Samo i samo kako bi Kosovo bilo oslobođeno, da bi Albanci bili ravnopravni sa drugim narodima, ništa više, ništa manje. Nismo želeli da nad nikim dominiramo, da im povredimo slobodu,

ali smo hteli da razgovaramo, da se borimo za svoju slobodu, a sada znate od '81. svaki dan je bio gori od drugog.

Anita Susuri: Da li možete malo da mi objasnite šta ste tog dana videli? Da li je bio neki konkretni događaj?

Džafer Peci: Svašta. U takvoj zbruci ne možete mnogo primetiti. Niste znali gde ima više ljudi. Tenkovi, oklopna vozila, policija, specijalne jedinice, ljudi, dim, svugde je bilo ljudi. Dakle, puno nasilja, nasilje prema Albancima samo zato što smo hteli da budemo jednaki sa drugima, ništa više.

Anita Susuri: Da li ste posle primetili da se situacija pogoršala u društvu i onako sa ljudima?

Džafer Peci: Ne, ti događaji, to nasilje je ujedinilo ljude kao nikada do tad i od tada više nije bilo razlika: "On je sa sela, on je iz grada, on je siromašan, on je bogat...". To nasilje je ujedinilo ljude kao nikada ranije. Uvek su govorili: "Kada pokušate da ubijete grupu ljudi, oni će se ujediniti". Ujedinice se kako bi se zaštitili i tako.

Anita Susuri: Nakon završetka fakulteta... kad ste završili?

Džafer Peci: Da fakultet, ja sam diplomirao 6. maja 1950., ne...

Anita Susuri: '83?

Džafer Peci: Ne, da '83., a počeo sam da radim baš mesec dana kasnije 6. juna '83. sam počeo da radim ovde kao diplomirani inženjer rudarstva. Radili smo, ovde su bile sve nacionalnosti. I možda sam jednom u ovom intervjuu pomenuo, za jednog Srba ili dva ili možda tri, 30 Albanaca je moralo da priča na srpskom samo da se oni ne osećaju diskriminirani. I ako si delio stanove ili nešto: "Ne izostavljajte ih da se ne osećaju loše, oni su manjina". Ali sad, to preterano poštovanje nama se vratilo loše, vratilo nam se u štetu.

Ovde je bio jedan srpski inženjer koji je uzimao penziju iz Tehničke škole samo da bi imao veću platu, veću penziju, i nije ništa radio, samo se kretao. Kada su u pitanju Albanci, postojao je jedan veoma moćan organizator, starac, organizator protiv Albanaca... Počeli su da razdvajaju srpske radnike, podela je krenula polako. I da vam kažem nešto drugo, rad u rudnicima je težak. Sa punom odgovornošću vam kažem da su Albanci nosili teret rizičnog posla. Srpski inženjeri imali su lakše poslove, srpski radnici lakši posao, sigurniji rad. Ali, opet, njihov cilj nije bio posao ili bilo šta, njihov cilj je bio da vladaju Kosovom, to je bio njihov cilj, zato im ta ideja nije dozvolila da žive u miru.

Anita Susuri: Vi ste rekli da je rad u rudniku težak i verujem da jeste. Kako je za vas bio prvi put kad ste ušli unutra? Kako ste se osećali?

Džafer Peci: Pa mi smo tada bili mladi, kao diplomirani inženjeri, ja sam izabrao rudnik, izabrao sam rudarstvo i nije me mrzelo jer sam sam izabrao. Izabrao sam sam i moje kolege takođe, sami smo izabrali i odredili se za taj smer i podvrgli smo se radu. Radili smo, ovde je izašla ruda, izašla je proizvodnja, izašlo je i svi smo primali iste plate kao oni koji su radili mnogo manje i koji su bili po mestima gde je bilo lakše, kao mi ovamo, plate su bile iste, beneficije odavde su bile iste svugda. Nije bilo razlike, jedina rezlika je bila da su Albanci bili po mestima gde je teže.

Rudnik kao rudnik je težak posao. Uvek su govorili: “Hleb rudara ima devet kora”. Možeš reći devet, možeš reći 900, možeš reći 900, jer ima mesta gde rade, i danas je vrlo teško.

Anita Susuri: Za nekoga ko ne zna, ko nije nikad ušao unutra, dakle recite nam kako je to? Kakav je osećaj? Da li imate straha?

Džafer Peci: Naš rudnik ima približno dve stotine kilometara radnog prostora, u različitim pravcima u horizontalnom rudniku, vertikalnom i uvek ste ograničeni u svim pravcima. Tamo se možete kretati sa baterijskom lampom i, ako se ta lampica pokvari, morate tamo sedeti satima da čekate da neko dođe jer ne možete učiniti još jedan korak bez svetla, niste sigurni, ne smeš nijedan potez da napraviš.

To je naporan posao, težak posao, posao sa puno odgovornosti, greška inženjera mogla bi nekoga da košta života. U rudniku bi danas moglo biti deset tona eksploziva. Tamo je potrebno precizno upravljanje. Često ljudi iz KFOR-a i inspektori iz Prištine, inspektori iz unutrašnjih poslova dolaze da nas provere. Dakle, tamo je potrebno sigurno i precizno upravljanje.

Anita Susuri: Uvek je postojalo to što su rekli da “Trepča” radi više za druga mesta u Jugoslaviji nego za razvoj Kosova. Da li ste vi to znali i šta ste mislili? Šta si ti mislio o tome?

Džafer Peci: Znali smo te parole, znali smo sve to i opet smo se trudili da sačuvamo to Kosovo, to bratstvo-jedinstvo pod navodnicima, kao što su to zvali tada. Nismo mi bili oni koji smo pokvarili stvar. Mi smo bili prisiljeni da reagujemo, da se krećemo, da sačuvamo ta naša prava koja su hteli da nam uzmu i dakle sad: “Ne fakultet ne mora da se uči na albanskom, nego da svi uče u istom jeziku, na srpskom, da svi pričamo isti jezik”. Morao ih je zaštititi krvlju, našim životima, patnjom, svime. Sigurno svet ne bi intervenisao da nisu ubeđeni da Albanci traže samo njihova prava, ne traže da nekoga gaze.

Drugi Deo

Anita Susuri: Možete li nam reći o trenutku kada ste shvatili da ovo ne funkcioniše i došli ste do tačke da ste morali nešto da uradite, da podignete glas? Kako je do toga došlo?

Džafer Peci: Iz *oda*⁴, iz *oda* kao đaci srednje škole, kao studenti smo pričali o tome plašeci se: “Dogodiće se to. Uzeće Kosovu prava. Hoće da sklone Prištinski univerzitet. Žele da urade to da svi pričaju na srpskom, da postane službeni jezik”. Sve je više raslo, sve smo se više plašili sve dok nismo dostigli vrhunac ‘81. I odatle smo videli šta je cilj Srbije. Suzbijanje autonomije Kosova, potiskivanje prava, kako bi postao službeni jezik svuda... i na Kosovu.

[zvoni telefon i isključuje ga]

To je za nas bilo neprihvatljivo. To je bilo neprihvatljivo za decu koja nisu znala mnogo, a kamoli za druge.

Anita Susuri: Dan marša je prethodio štrajku. Za šta je to bilo?

Džafer Peci: Imali smo dva marša. Imali smo marš iz Starog Trga u Mitrovicu u salu “Rudar” smo se okupili rudari, studenti, učenici i tu smo pričali o rizicima koje čekaju Kosovo. Čak se tu sećam Džafera Nulija, bio je, on je diplomirani inženjer elektrotehnike, čak je bio i direktor elektro-mašinerije, tu je pričao protiv izjave Šešelja i drugog, i drugog. Dakle: “Pozivam ljude da otvore oči, da budu spremni da zaštite svoja prava”.

Korab Krasnići: Kakve su tada bile Šešeljeve izjave?

Džafer Peci: Tada, potiskivanje autonomije Kosova, albanskog univerziteta, srpskog kao službenog jezika itd.

Anita Susuri: Posle toga?

Džafer Peci: Posle toga tenzije, već je počelo deljenje. Tenzije su bile evidentne. Ovi Srbi su uvek uzimali instrukcije od tamo: “Uradite ovako, uradite ovamo, pokvarite ovo, uradite to”. Jedan naš radnik, vraćam se malo unazad, bio je Srbin ovde i obukao se albanskom odećom u to vreme i otišao je razbio čekićem srpsko groblje. Ovde je radio, znam mu ime prezime, sad sigurno nije živ, ne znam nisam siguran. Policija ga je uhvatila, rekli su mu: “Ko si ti?” Rekao je: “Ja sam taj, sin Hadžije, tog Hadžije” i sad ga uzmu i odvedu u stanicu jer je polomio srpsko groblje.

Kad ga je odvela policija neko od Albanaca ga je video, i rekao mu je: “Kako si Živiću?” Oni se okrenu, kažu mu: “Da li si normalan, šta pričaš?” Kaže: “Pa to je Živić Mladen, on je takav”. Kaže: “Pa kako mi smo ga uhvatili na tom mestu?” I kad je ovde na posao došao, rekao je: “Dali su mi ovoliko para i rekli su mi da odem da razbijem srpsko groblje i ja sam uzeo taj novac i otišao sam da razbijem groblje”. Dakle već je počela podela, počeli su da prave probleme sad na račun Albanaca da ostane Albancima, da oštete srpsku imovinu i da bace krivicu na Albance.

---

⁴ Tradicionalne albanske sobe sa ognjištem u kojima su se ljudi obično okupljali radi različitih diskusija.

Došao je slavni marš do Prištine. Ne znam da li je bilo još nekog slavnijeg marša, da zaplače čovek kad pomisli na to.

Anita Susuri: Kakav je bio taj dan?

Džafer Peci: Taj dan smo se mi okupili u sali ovde gore, u sali gde su se održavali sastanci s radnicima, prve smene, treće smene. Došao je tehnički direktor Ibuš Januzi i pričao je sa radnicima. "Direktore", rekli su: "ti nam pričaš", kaže: "ali da li vidiš gde ćemo mi ostati? U kakvom stanju će ostati Kosovo? U kakvom stanju će ostati omladina Kosova? Šta se sa nama dešava? Da li vidite da smo mi gotovi?" U tu onda u momentu cela masa je ustala i izašla: "Ajde idemo za Prištinu" i pošli smo. Pošli smo i pridružili su nam se i druge jedinice "Trepče", pošli smo peške. Negde su nam, doneli su nam autobuse, ukrcali smo se u autobuse jer se cela ulica blokirala. Kako se ne bi blokirao put ukrcali smo se u autobuse. Do nekle su zaustavili autobuse, i rekli smo: "Otvorite nam vrata!" Mi smo pošli peške.

Kod {pokazuje rukama}... ovamo kod Miloševa izašao nam je Remzi Koljgeci⁵ ispred. Pričao nam je, rekli smo: "Ne mi se nećemo vratiti, ići ćemo dalje". Mi smo nastavili i on je ostao između gomile i otišao je kolima tamo prema Podujevu onaj put koji vodi prema staroj pijaci auta {pokazuje rukama} i da ideš za Prištinu. On je sigurno tamo otišao, mi smo nastavili. Kod Gazimestana su nam izašle Specijalne jedinice i blokirale asfalt. Mi smo bili u prvim redovima i nisam ni video policajca. Nisu reagovali, valjda su bili Albanci nisu reagovali i mi sad nismo hteli da ih provociramo, ušli smo iz dva smera ovamo i tamo {pokazuje rukama}. Oni su ostali tu, mi smo nastavili putem.

Nismo im rekli ni reč i nastavili smo put. Na ulasku Prištine na levoj stranitamo gore i možda smo se malo prevarili jer je trebalo ići i do Komiteta tu. Tada su nam rekli, bio je neki general Sreten Mirković [...] a ne znam ni gde je trebalo da im se vrši pritisak da podnesu ostavku. Mi smo ušli u onu salu i tu se napunilo. I bilo nas je puno.

Anita Susuri: U "Boro Ramizu".

Džafer Peci: U "Boro Ramizu". Tu nije bilo mesta. Dolazili su radnici iz Kišnice, Badocva, Hajvalije, i od svih strana. Sedeli su na zemlji, više nije bilo prostora. Zatim omladina, svi. Tamo je došla i Kaćuša Jašari⁶. Dočekala nas je, razgovarala sa nama. Pitali smo, rekli smo joj da niko ne sme da odustane od pritiska čak i ako umremo. "Ne", rekla je: "mi nećemo podneti ostavku". "Mi dolazimo", rudari su joj rekli: "Mi ćemo doći i u Komitet". "Ne ne treba, mi... ove su vaše reči, vaša podrška, ovamo-tamo", jer valjda nisu hteli da se uveličava.

⁵ Remzi Koljgeci (alb. Remzi Kolgeci; Vranić, kod Suve Reke, 3. maj 1947 - Priština, 9. mart 2011) bio je društveno-politički radnik SAP Kosova.

⁶ Kaćuša Jašari (Srbica, 16. avgust 1946.), albanska političarka, bivša predsednica SDP Kosova i bivša društveno-politička radnica SR Srbije i SAP Kosova.

Mi smo se taj dan vratili kako smo mogli, neko peške, neko autobusom, nekim kolima smo se vratili u Mitrovicu. Otišli smo svojim kućama. Bilo je to mračno vreme, sumorna situacija, situacija poput sahrane. Onda...

Anita Susuri: Da li ste mislili da će biti posledica za vas?

Džafer Peci: Ma mi smo sve te posledice uzeli u obzir, znali smo za posledice, znali smo sve i opet su ljudi bili u mogućnosti da daju život, jer zatvor i sve. I polako se rad nastavio promenujući neke direktore, doneli su nasilno vođstvo. Plaćali su im da komuniciraju sa nama, mi nismo komunicirali sa njima. Komunicirali smo samo sa radnicima, radnici sa nama, ne sa njima. To se nastavilo do štrajka rudara, jer je Srbija dostigla vrhunac potiskujući prava Albanaca.

Onda je došlo to vreme, 20. februar '89., rudari iz prve smene ostali su u rudniku, a onda je došla druga smena, ne, nije bilo nikakvih sindikalnih ili društvenih zahteva, već samo političkih zahteva, a jedna od tačaka je očuvanje teritorijalne i prostorne autonomije Kosova, a sve ostalo je bilo uključeno u to. Radnici nisu napuštali rudnik, u osmom horizontu, osam noći i dana, spavali su na zemlji.

Anita Susuri: Htela sam sad nešto da vas pitam...

Džafer Peci: Osam dana...

Anita Susuri: Da li je dan kada je doneta odluka o pokretanju štrajka organizovana? Da li je se to znalo ranije?

Džafer Peci: Polako se doznalo da će se to desiti. Marševi su završeni i znali smo da će se dogoditi veća organizacija, ali nismo razgovarali jedni s drugima, tako da se reč nije pročula. Reč se nije pročula, 90 odsto ljudi iz rudnika nije znalo šta će se dogoditi. Nismo o tome razgovarali ni u svojim domovima. Tog dana smo svi bili tu. Pripremili smo se, otišli smo u rudnik. Prvi put sam otišao na sedmi horizont, a neki su pre mene otišli tamo, pokušali su da izvuku radnike, "Morate da izađete, razbolićete se, desiće vam se to", neko znaš niko znao.

Otišao sam ja i pričao sa onim radnicima i rekao sam im: "Ne, neće ni... mi ćemo se boriti za naša prava, borićemo se za svoja prava, niko neće umreti, ali borićemo se za svoja prava sve dok se oni ne poštuju, nismo protiv nikoga, samo želimo svoja prava". I jedan od starijih radnika kaže: "Alal ti vera jer smo mogli da poludimo od ovih drugih". Rekao sam im: "Ne, ne nećete poludeti nego će ova stvar da se nastavi" I većina mojih kolega na drugim horizontima rekli su iste stvari o našim pravima, da spasimo Kosovo, univerzitet...

[Zvoni mu telefon i isključuje ga]

I da tražimo naša prava. Tada je formirano štrajkačko veće. Razgovarali smo sa njima, s vremena na vreme smo ulazili u rudnik i dolazilo je bezbroj delegacija, jedna od njih je bila tamo i tražili smo ostavku...

Korab Krasnići: Ostavku...

Xhevdet Peci: Posle osam dana... Rahmana Morine⁷...

Korab Krasnići: Rahmana Morine.

Xhevdet Peci: Husamedin Azemija i Alija Šukrije⁸.

Korab Krasnići: Zašto ste tražili njihovu ostavku?

Xhevdet Peci: Tražili smo to jer se činilo da su oni ti koji su uglavnom komunicirali sa srpskim liderima i prihvatili sve uslove srpskih lidera i oni su svoja naređenja instalirali na Kosovu, njih troje. Tada smo bili u užasnom stanju.

Anita Susuri: Da li si ti bio nonstop u osmom horizontu ?

Xhevdet Peci: Bili smo po svim horizontima, na osmom, na devetom. Izlazili smo ovde napolje uzeli smo neku delegaciju, išli smo, ali prvo smo im rekli: 'Ova je delegacija, da li ih primete ili ne? Ako ne, ne. Ako da, da'. Išli smo sa njima ispratili ih, izlazili smo odveli delegaciju na površini, nastavljali smo [sa štrajkom]. Dolazili su svakakvi ljudi, svakakva pomoć, doneli su hranu. 'Da li hoćete pare? Da li hoćete lire? Da li hoćete...' neki siromah je doneo svoju kravu povezuo je tu.

Za rudare je bilo teže, i sve... I došlo je do toga da su izdali rudare. Uz dozvolu, pročitane su pred radnicima tri koverta sa tri pisma sa crvenim pečatom Komiteta, da su ovo troje podneli ostavke. Rudari su izašli, ali trebalo je da ih izvedu [iz rudnika] noću, po mraku kako ne bi izgubili vid da ih izvedu po danu. Noću je puna sala bil tamo {pokazuje rukama} sklonili su stolice, tu su bili kreveti gde su ostavljali bolesne ljude.

[Ovde se intervju prekida]

Izvadili su radnike, i onda je počeo postupak protiv rudara. Njih su uhapsili, uhapsili su radnike. E tu je bilo interesantno, bila je neka Eljheme Keljmendi sudija, i ovamo su bili Srbi. Ko je bio kod Eljheme imali su po mesec dana zatvora, ko je otišao kod ovih dva-tri-četiri... Ona je sve zakone gazila samo kako bi pomogla radnicima, Eljheme Kelmendi... I ljudi su završili u zatvor. Onda su uzeli i Aziza

⁷ Rahman Morina (alb. Rrahman Morina; Raušić, kod Peći, 1943. - Priština, 12. oktobar 1990.) bio je policijski oficir i društveno-politički radnik SAP Kosova.

⁸ Ali Šukrija (alb. Ali Shukriu; Kosovska Mitrovica, 12. septembar 1919. - Beograd, 6. januar 2005.), učesnik Narodnooslobodilačke borbe, društveno-politički radnik SFR Jugoslavije i SAP Kosova.

Abrašija, uzeli su i Burhana Kavaju, uzeli su Azema Vlasija i uzeli su još četrnaest drugih, ili koliko ih je već bilo u zatvoru. Ali interesantno je da su bili veoma ujedinjeni u zatvoru, nijedan nije drugog optužio, niko nikoga nije optužio za išta. Radnici su ovamo govorili: “Mi smo organizovali, a ne oni”.

Anita Susuri: A kako su baš njih izabrali? Ili samo kako su oni mislili?

Džafer Peci: E pa sad, cilj je bio da uhvate najglavnije i najglavniji je tada bio Aziz Abraši, bio je sposoban čovek. Nakon što su izašli rudari, ostali su neki rudari u Leposaviću, ušli su samo malo tamo, otišao je Aziz Abraši sa njegovim sekretarom, čak se sećam da je padala neka kiša i on mu je držao kišobran. Alal mu vera, Aziz Abraši se od nikoga nije plašio i rekao im je: “Mene uopšte nije briga za vas”, rekao je. “Mene su izabrali”, rekao je: “većina radnika. Za vas me nije briga” i Aziz Abraši se tada nije uplašio.

Uhapsili su ih. Tada je nastao i štrajk dva-tri dana u osmom horizontu. Tri dana i tri noći su ti ljudi sedeli sa samo jednom teglom soli i pumpari su morali da idu dole o jedanaestom horizontu, u devetom horizontu i u petom horizontu njih su proverivali da li uzimaju hleb da odnose njima.

[Ovde se intervju prekida]

Anita Susuri: Šta ste vi videli tih osam dana koliko je trajao štrajk? Šta se desilo sa rudarima, sa ljudima koji su dolazili?

Džafer Peci: Nema nešto teže nego da opišeš to stanje. Ne znam, kur ti gjonë njeri fjalët maksimale m’i përshkru, hala mandej ka vend për me i përshkru ato greva qysh kanë fillu, çka ka ndodh, çfarë situatë u konë edhe qysh u konë gjendja shëndetësore e njerëzve osht’, osht’ nuk e di kush kish mujt me përshkru atë gjendje qysh u konë atëherë. Fillun me ndrrimin e parë, erdh ndrrimi i dytë, erdh ndrrimi i tretë, erdhen invalidat në minierë, familjarët, fëmija, tjerët dojshin me ditë gjendjen e prindit të tyne, vllaut të tyne, pjesëtarit të familjët të tyne. Çka u bo? Çka po bohet? Çka po marohet? Ardshin delegacione, gjina të lodhun të rraskapitun qysh po i qet në televizion bile pak po m’doken. Thotë dikush, “Ko zna kako su namestili?” I mislim da su se uslovi u potpunosti odrazili, nisu prikazali neke bolesne ljude. Ljudi su se razboleli, pa smo ih stavili tamo. Ozdravio je, bilo mu je malo bolje, nisi mogao nikud da ga odvedeš opet se vraćao u rudniku.

Bilo je stanje da mi se stalno plakalo kao da mi je neko umro, tu se mogla desiti i katastrofa, možda je mogla biti i neka eksplozija koja bi digla u vazduh sve ljude. Oni su bili u stanju da sebe žrtvuju u to vreme u rudniku, pitanje je bilo ili tamo ili ovamo, srednjeg rešenja tu nije bilo više. Nije više bilo, ili ostavka ili da se svi ti ljudi žrtvuju, tu nije bilo srednjeg rešenja. Lekarski timovi su morali da dolaze. Da li hoćeš lekove za smirenje? Da li hoćeš svakakve lekove? Da li hoćeš intervencija? Odveli su bolesne ljude u krevete, pa nazad u rudnike, pa im je ponovo pozlilo.

Dolazile su delegacije, pričali su. I da ne zaboravimo akcija protiv krvne osvete je počela na osmom horizontu. Dve porodice su se pomirile i objavili su vest da mogu nastaviti. Nastavili su, ova akcija je postala velika, a radnici su imali svoje zahteve, kao što sam rekao, sve političke. Jedan od njih bio je očuvanje prostorne i teritorijalne autonomije Kosova. To je obuhvatalo nas ostale i uključilo je one koji nisu u mogućnosti, Srbi nisu hteli da kažu: “Mi želimo biti ravnopravni sa Albancima”. Nas su uvek smatrali ljudima iz druge ili treće ruke, “Napiši ti njihova prava”.

Imali smo sastanke u sali. Delegacija iz Srbije došla je, iz odbora Srbije, iz odbora iz Prištine, pokušavajući da nam objasni da su ustavne promene dobre, čineći da izgledaju dobro. Rekli smo: “Ustavne promene, oni mogu sami napraviti ustavne promene. Radićemo kako god želimo... šta god je našoj zemlji potrebno. Svako za sebe”. To se nije dogodilo, imali su druge ciljeve. Rekli su: “Ne možemo to prihvatiti na bilo koji drugi način, ali postoje promene, ekonomska situacija će biti bolja za sve, ali svako će napraviti ustavne promene za sebe, prilagoditi ih svojoj zemlji”.

Stvari su se samo pogoršale i to je počelo i stvari su bile takve. Štrajkovi su uvek postojali, oni su ih slušali kao da su porodica. Čudo je kako je taj štrajk funkcionisao, tamošnje veće je reklo: “Radite ovo, radite ovo, radite ovo”. To je bila savršena organizacija na tim mestima i tako dalje.

Anita Susuri: Kada ste, dakle, kako su rudari reagovali na vest o ostavci?

Xhevdet Peci: Svi smo bili srećni, prvo smo bili srećni što će rudari preživeti. Polazeći odatle, moć koju je Srbija imala na Kosovu biće eliminisana i Albanci će započeti drugačiji život, ali to se nije dogodilo. Husamedin Azemi se nije vratio. “Dao sam ostavku”, rekao je: “nikada se neću vratiti. Ljudi su to tražili, evo moje ostavke”. Ona dvojica [Alji Šukriu i Rahman Morina] su se vratili i tada su počeli da hapse ljude.

Stigao je 8. avgust 1990. Nama su dali otkaz. Dobili smo otkaz samo zato što smo zaštitili prava Albanaca, samo zato što smo zaštitili naš univerzitet, naš jezik, naše rukovodstvo, absolutno nečeg drugog nije bilo. Dobili smo otkaz. Bili smo bez posla, u uslovima... nismo imali dobre uslove i kad smo bili na poslu, ali sada i bez posla. Otpuštali su radnike samo da bi oni bili u riziku za hleb i oni bi se potčinili Srbiji i rekli: “Kako vi kažete, samo da ja imam hleba u mojoj kući”. Hvala Bogu i organizaciji Albanaca, druge porodice su organizovale “Porodica brine o porodici” i spasile su porodice rudara, porodice u Mitrovici, jer je Mitrovica zavisila od kombinata [Trepče]. Kad se zatvorio, bili su u opasnosti. Akcija “Porodica brine o porodici” spasila je Mitrovicu.

Anita Susuri: Na dan kad ste dobili otkaz, da li je došlo do pobune ili kakav je bio taj dan? Je li bilo policije?

Džafer Peci: Bio je 8. jun, došli su autobusom. Kad sam došao do tog ugla {pokazuje rukom} razgovarao sam sa kolegom, video sam da je sve postalo plavo [plava uniforma policije].

Anita Susuri: Sa policijom.

Džafer Peci: Sa policijom, sa policijskim automobilima, sve je bilo plavo. Otišli smo dole i znali smo. Niko od nas nije hteo da radi pod njihovim uslovima i Hadži Jonuzi je tamo održao govor, on je bio rudarski inženjer, i objasnio je naš stav, govorio je i Džafer Nulji, počeli smo da odlazimo, videli smo da tamo nema više ništa za Albance. Nastavili su sa radom. Uzeli su neke zatvorenike iz Bosne, neke ljude ovde, ali su radili, krali su rudu kako se kaže u tim naučnim terminima, i radili su dok nije ušao KFOR.

Vratili smo se 22. decembra 1999. godine, prvog dana zime došli smo ovamo peške i ušli u rudnik. Očigledno su Srbi uzeli oklopna vozila sa druge strane. Tada smo mi, svi smo napisali na papiru, potpisali papir da smo otvoreni za saradnju sa svima, Srbima, Romima i svima, ako ti ljudi nemaju krvi na rukama, ti dokumenti i dalje postoje, ne znam gde su. Svi smo to potpisali: "Sa onima koji nemaju krvi na rukama". Ali nažalost nije ih bilo, i tako je ostalo.

Anita Susuri: Htela sam takođe da vas pitam o vašoj porodici jer je, kako ste rekli, teško, dakle, teško zanimanje. Da li su vaša deca, supruga, porodica bili zabrinuti svaki put kada ste otišli na posao? Da li ste i vi bili?

Džafer Peci: Pa (smeši se) tada mi je majka bila živa, brat, jedan brat je bio vani, sestra i supruga.

Anita Susuri: Da.

Džafer Peci: Pa, kao što su ljudi uvek govorili: "Na sve uši, slušajte šta se dešava. Da li si došao? Hvala Bogu što ste došli. Da li si došao? Hvala Bogu što ste došli". Ljudi su nestali, uzimali bi ih, maltretirali, tukli. Uradili su šta su hteli. Uradili su šta su hteli. Jednom je policajac zaustavio čoveka i rekao: "Znaš li da ti mogu učiniti sve što želim?" Tako da su bili slobodni da učine bilo šta. Sve porodice su imale ovu brigu.

Korab Krasnići: Imam još jedno pitanje ako smem. Jedna od tačaka kao zahtev koji je bio tokom štrajka je bio susret sa Miloševićem i Stipom Šuvarom⁹.

Džafer Peci: Da, da.

Anita Susuri: Da oni dođu.

Korab Krasnići: Šta ste hteli da mu kažete?

---

⁹ Stipe Šuvar (Zagvozd, kod Imotskog, 17. februar 1936 — Zagreb, 29. jun 2004), hrvatski i jugoslovenski političar. U periodu od 30. juna 1988. do 17. maja 1989. godine obavljao je dužnost predsednika Predsedništva Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije.

Džafer Peci: Pa, rudari su hteli pred obojicom da kažu da rudari žele, traže prava Albanaca. Albanci traže da budu ravnopravni sa drugim narodima. Želimo da se ne potisne autonomija Kosova. U to vreme Milošević je otišao, tog dana je otišao u KEK¹⁰, dok je Stipe Šuvar došao ovamo i snimljen je govor onoga što je rekao, šta su rudari rekli Šuvaru, šta Šuvar ovde nije obećao i tako.

[Ovde se intervju prekida]

Korab Krasnići: Još jedno pitanje za kraj ako može, mislim sa moje strane, u aprilu '87. Milošević je došao na Kosovo Polje.

Džafer Peci: Da.

Korab Krasnići: Nakon toga '89. za Vidovdan u Gazimestanu i on je održao govore u oba slučaja. Kako je ovaj postupak reflektirao kod rudara? Kako vidite ova dva događaja?

Džafer Peci: Što je najgore. U Gazimestanu, to je bio poziv za rat.

Anita susuri: Da.

Džafer Peci: To je bio poziv za rat protiv Albanaca. Želeo je da do temelja dovede Albance. Jednostavno rečeno, njegov govor je bio o ratu. Hteo je da im pod cipele stavi Albance.

Korab Krasnići: O čemu ste međusobno razgovarali?

Džafer Peci: Svašta. Razgovarali smo o ovome i onome i tako i tako i tako, sve u vezi otpora, sve u vezi otpora.

Korab Krasnići: Da li je Miloševićev govor uticao, dobro govor dolazi posle štrajka, ali na dalju mobilizaciju?

Džafer Peci: Svako nasilje, svaki ponovni poziv na Kosovo samo je ujedinilo Albance, samo ih je ujedinilo u jednom jedinom zahtevu, "Kosovo kao ravnopravna jedinica u Federaciji ili u Jugoslovenskoj konfederaciji, čak i ako dođe do podele, Kosovo odlučuje za sebe".

Korab Krasnići: Zašto to nazivate federacijom i konfederacijom?

Džafer Peci: Budući da su Slovenija i Hrvatska razmišljale o odvajanju, ovaj deo bi trebao biti kao neka vrsta konfederacije, o tome se tada govorilo, pa čak i o federaciji koja je tada imala jednake jedinice, a mi smo hteli da imamo jednake jedinice s drugim jedinicama bez kršenja bilo čije slobode.

---

¹⁰ Kosovska energetska korporacija.

Anita Susuri: Čime si se bavio '90. kad si ostao bez posla? Kako su prosledile stvari?

Džafer Peci: '90. smo se, srećom, obavezali na uštedu, maksimalnu uštedu. Tada sam imao brata u Nizozemskoj i on nam je mnogo pomogao za to vreme, nismo morali da tražimo pomoć na drugom mestu, niti da brinemo. Imali smo ušteđevinu u rukama, ali otkad sam ja bio u školi jer smo kao osoba, kao porodica, bili siromašni, nikada nisam tražio od oca novac za školu, samo za autobusku kartu ili knjige, to je bilo potpuno drugačije vreme.

Anita Susuri: Dakle '90. je bilo teško ali...

Džafer Peci: Pa smo se onda snašli sa novcem mog brata, uz uštedu, uspeli smo, nismo bili mnogo članova porodice. Održana je akcija "Porodica brine o porodici" i oni su pomogli. Neki rudari otišli su u inostranstvo i pomagali ljudima ovde, ali važno je da se rudari nisu potčinili nikome. U Orahovcu su brali grožđe i pozivali rudare. Davali su im više novca nego što su radili, davali su im hranu i sve, porodice su pomagale porodicama i tako.

Bilo je slučajeva kad je neko rekao da mu ne treba pomoć ali je hteo samo da se upozna sa porodicom iz one druge ili one treće opštine, ali to su bili grozni dani, loši dani ali i slavni dani za Albance. Sa bilo kim što smo se susrećivali: "Kako ti stoje stvari? Da li imaš hleba?" Kasnije: "Da li imaš hleba?" "Da Bogami", "E hvala Bogu. A da li ovaj drugi ima hleba? Da li treći ima hleba?" "Bogami mislim da ima", "E hvala Bogu". Ljudi su bili nekako ujedinjeni. Imali su neku ponos što što imaju otpor protiv stranoj sili i samo da ima hleba, niko nije tražio obuću, odeću, kafu ili čaj samo hleb i otpor tako je to bilo.

Anita Susuri: Kako vas je rat zatekao?

Džafer Peci: Rat nas nije zatekao, mislim u lošoj finansijskoj situaciji, mislim imali smo novca, ali ponašao sam se pomalo glupo, imao sam način razmišljanja i rekao sam drugim ljudima: "Ne idite u inostranstvo. Za koga se bori OVK? OVK mora ostati sa nama kako bi mogli da jedu zajedno sa nama, jer ako svi odemo, gde će oni ostati?". Bilo je opasno. Rekao sam i: "Nemojte, ne moramo da mislimo da je Beograd bombardovan i da će nas sad oterati. Nije bilo tako".

Imao sam brata, s kim smo bili u planini. Išli bismo u planine, noću smo dolazili u Mitrovicu, videli situaciju, vraćali bismo se, govorili im: "Bili smo ovde, jedan je bio tamo, drugi ovamo". Sve dok smo ostali, pratili bismo ljude: "Moram da idem tamo". "Odvešćemo vas tamo". Drugi tamo, ali bili smo u planinama, morali smo da preživimo sa ono malo hrane koju smo imali.

Naša deca su bila u kući u Mitrovici, još uvek nisu terali ljude da izađu iz kuće. Išli bismo noću, "Jeste li dobro? Da li se nešto dešava?" "Ne". Išli smo u planine, kretali se i tamo smo rekli, nismo znali ko će

preživeti, rekli smo: “Oni koji prežive imaće sreće, zagrliće svakoga koga sretnu”. Ali interes je malo promenio stvari.

Anita Susuri: Dakle, vi niste napustili Kosovo.

Džafer Peci: Ne, nismo napustili.

Anita Susuri: Ni vaša porodica.

Džafer Peci: Uopšte, ni porodica, ni ja, ni brat, niko, svi smo ovde bili.

Anita Susuri: Da li je bilo nekog velikog rizika za vas?

Džafer Peci: Bogami jedno četiri-pet puta nam je pala granata. Srećom smo se spasili, i to kako se čuja granata kad ti proše blizu, kako pada onaj deo granate i kako se čuje to je nešto vrlo, vrlo interesantno. Ali znali smo da je rat. Nismo očekivali ništa bolje od njih. “A bogami ubili su ga. Zašto su ga ubili?” Ja nisam očekivao da neće biti ubistva, nisam očekivao nešto bolje i to mi je dalo malo sile i snagu. Nisam bogami nešto bolje očekivao: “Uradili su to i to”. “Vidi nemoj očekivati nešto bolje. Nemojte očekivati ništa bolje od njih. Oni su došli za to i sad mi smo za ovo, dva suprotna ideala ko pobedi mi smo tu i kraj”. Samo sam rekao bratu: “Kad nas bombarduju nemoj da sediš pored mene. Sedi tamo jer ti ne znaš da li će granata pasti tu ili tamo. Sedi tamo i gledaj”.

Anita Susuri: Onda je došlo oslobođenje. Kako ste dočekali taj dan?

Džafer Peci: Išli smo tokom rata kod kuće, veruj mi da nismo ni ulazili unutra, samo smo gledali da li ima krov i nikad nisam rekao samo sam poslednje nedelje rekao: “Nek se samo spase ljudi, nek nam glave ostanu žive”. Te poslednje nedelje sam rekao: “Nek se spasi kuća, ništa mi drugo ne treba”. Što se tiče oslobođenja, pa koga god si sreo, plakao je... Tamo si nekog sreo: “Da li imate hleba? Kako ste? Da li imate gde da pokrijete glavu, da se zaklonite?” Te su reči dominirale svugde: “Da li imate gde da se zaklonite? Da li imate mesta? Da li imate nekog? Da li ste svi na broju?”

Imali smo porodicu jednog rudara, čak je bio moj zaposlenik, bio je tu sa šestoro njegovih sinova, kod mene kući i sad moja starica, žena, mi seljaci zovemo naše žene starica (smeši se) mesila je po sedam, osam hlebova i odnosila je njima i bilo je i za nas tu... I kad su nas oterali iz kuće on mi je rekao: “Džafere šta da radimo?” Rekao sam mu: “Bogami ne znam ni za tebe, ni za sebe, u Božjim rukama smo”. Rekao sam mu: “Evo ti jedan ključ i uđi unutra ako te nekad dovede put, ne znam” i nisi znao šta ljudima da kažeš jer si mogao i da ih oteraš u zamku, nisi mogao, nisi znao kome šta da kažeš. Ali bili smo ponosni što smo imali otpor protiv nekog.

Anita Susuri: Vi ste mi rekli da ste nakon rata došli ovde, dakle u rudniku i videli ste kako udaljavaju Srbe.

Džafer Peci: Tako su rekli, ja ih nisam video.

Anita Susuri: Nisi ih video.

Džafer Peci: Rekli su da su autobladima udaljavali Srbe, išli su kroz neki drugi ulaz.

Anita Susuri: Kako ti se činilo kad si ti došao?

Džafer Peci: Mi smo došli negde 202 osoba. 22. decembra '99. Smo ovde došli i rudnik smo našli pred katastrofom, pred potopljenja vodom. Bilo je oko milion kubnih metara vode. Sistem pumpe nije bio u funkciji. Tog dana smo ušli u rudnike iako je bilo opasno, moglo je biti minirano. Ja i tadašnji direktor Burhan Kavaja i još neki inženjeri spustili smo se na jedanaesti nivo. Otišli smo i pogledali jednu tačku, jedno mesto, i znali smo stanje, onog trenutka kada smo pogledali tu tačku znali smo stanje.

Počeli smo sa radom. Nije nas bilo briga ko je inženjer, a ko radnik, svi smo radili isto samo da bismo sačuvali rudnik. Bilo je mnogo posla, radili smo više nego što je trebalo, samo smo radili mnogo. Nije nas bilo briga da li smo radili deset sati, ili dvanaest sati, da li smo nastavili u prvoj ili drugoj smeni, samo smo radili, išli smo. Zima '99. bila je veoma teška. Oprali smo ruke i lica snegom. Išli smo autobusom, uzimali hranu od kuće, jeli smo šta smo mogli. Stranci su pokušali: "U redu je, donećemo vam mašine i sve". Možda su pokušavali da rudnik potone, ali mi im to nismo dozvolili. Zahvaljujući tim ljudima, rudnik je funkcionalan do danas. Sve je bilo pripremljeno, iz rudnika je uklonjeno milion kubnih metara vode. Otvoreni su kanali.

Sada možete raditi svuda. Radnici ulaze i izlaze bez problema. Samo opšti rizik rudnika, ništa drugo. Proverili smo rudnik i tada, nisu ostavili ništa, nema eksploziva ni bilo čega. Na nekim mestima ih je bilo, uklonili smo ih i učinili rudnik sigurnim za rad.

Anita Susuri: Kako vam danas ide posao?

Džafer Peci: Danas rudnik radi u stabilnom stanju. Pošto smo nakon rata imali dvije smrtonosne povrede, svi se možemo time pohvaliti jer je rudnik u stabilnom radnom stanju. Kapitalni objekti su dobro održavani i tako.

Anita Susuri: Gospodine Džafere ako imate još nešto da dodate za kraj, ako ste nešto zaboravili ili želite da spomenete?

Džafer Peci: Celo rudarsko područje od severoistoka do granice mineralizovano je rudnicima. Ima još mnogo drugih, u ovim regionima mora biti oko 50 miliona tona rude, ali čak i više. Naše društvo bi trebalo da ima interes da ovo bogatstvo pretvori u materijalna dobra, ali mi to imamo. Gde god želimo, sutra ili prekosutra, ovde je, samo ga moramo sačuvati po zakonu da nam ga niko ne može uzeti. Tada je Ahtisari [Martti Ahtisaari]¹¹ rekao: “Bogatstvo na teritoriji Kosova pripada narodu Kosova”. Ovo je važna izreka. Moramo ga sačuvati.

Anita Susuri: Hvala vam puno gospodine Džafere.

Džafer Peci: Zahvaljujem najviše vama, i nikom drugom osim vama jer ste interesovani da napravite ovakav program, da napišete nešto kako bi ostalo napisano.

---

¹¹ Martti Oiva Kalevi Ahtisari (fin. Martti Oiva Kalevi Ahtisaari; Vipuri, 23. jun 1937) je bivši predsednik Finske, diplomata i medijator Ujedinjenih nacija. Bio je i specijalni izaslanik UN-a za status Kosova.